

ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ ПИСЬМЕННИКА: ТЕКСТ І КОНТЕКСТ

УДК 821.161.2-193.3.09

DOI: 10.31558/2308-1902.2019.27.11

Мирослава ГНАТЮК

доктор філологічних наук, професор,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

У ТВОРЧІЙ МАЙСТЕРНІ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ

Наратив про творчі практики відкриває персональну історію однієї з найвидатніших постатей сучасності, «жінки-епохи» (як часто її називають), письменниці та малярки Емми Андієвської. У дослідженні розглянуто світоглядно-естетичні засади творчості, репрезентовані мисткинею в режимі телефонних розмов з автором статті. Досліджено специфіку творчої лабораторії, роздуми про місце та роль письменника в сучасному житті, особливості художнього письма. Авторська індивідуальність постає на тлі історичної доби, в різних формах позатекстових і внутрішньотекстових реляцій. Ключовим поняттям аналітичного дискурсу виступає автометатекстуальність. Об'єднавчим принципом побудови образу особистості та образу дійсності є естетичний елемент, де художній текст і документ складають органічну єдність.

Народилася Емма Андієвська 19 березня 1931 року в м. Сталіно (нині – м. Донецьк). Через тяжку хворобу дитини родина переїхала до Вишгорода (1937), а згодом – до Києва (1939), де їх застав початок війни. У 1943 році екаведисти убили батька – відомого хіміка-винахідника, щоб його винаходи не дісталися німцям. Боячись розправи з усією родиною, мати з малолітніми дітьми вирушила через фронти, під вогнем канонад на Захід. Дванадцятилітньою дівчинкою Емма Андієвська опинилася в Німеччині, де навчалася в німецькій школі для хлопчиків. У 1957 році закінчила Український вільний університет за спеціальностями філософія та філологія, захистивши у Володимира Державина магістерську роботу з теми «Причинки до засадничих питань з новітньої української метрики». Того ж року, разом із родиною, переїхала до Нью-Йорка, де в 1959 році вийшла заміж за літературного критика, есеїста, письменника Івана Кошелівця, з яким прожила все життя аж до смерті чоловіка. Після одруження вони повернулися до Німеччини в Мюнхен, де й нині проживає мисткиня. Тривалий час (з 1959 по 1995 рр.) працювала на радіо «Свобода» диктором, сценаристом, режисером, редактором українського відділення.

Незважаючи на вимушену відірваність від рідної землі, неможливість упродовж тривалого часу відвідувати Україну, Емма Андієвська все життя зберігає віддану, трепетну любов до мови, культури, історії рідного народу, покладає всі сили і здоров'я на саможертвоне служіння їм вірою і правдою. Завдяки її творчості Україну знають та поважають в усьому світі, картини художниці зберігаються у провідних музеях на всіх континентах. Вона відкрита світу і світ відкритий їй. Твори великої Українки перекладено багатьма мовами, за плечима доробок, навіть побіжний перелік якого вражає. Понад сорок збірок поезій, три романи (четвертий у роботі), кілька збірок оповідань та казок, понад

сімнадцять тисяч картин – усе це Емма Андієвська. Поліфонічна творчість мисткині вражає своєю особливою енергетикою, дисципліною думки, де кожне слово – на вагу золота. Її магія – в глибокому інтелектуальному змісті, народженому потужним духовним потенціалом.

Ключові слова: автор, текст, біографія, письмо, дух, поезія, світотворення, художнє мислення.

Видатну українську письменницю і художницю Емму Андієвську слушно називають «жінкою-епохою». Йдеться не лише про свідчення очевидця (народилася 19 березня 1931 року в м. Сталіно, нині Донецьк), а й про те, що випало змагати цій унікальній жінці на непростому життєвому шляху. Не менше дивує, що й сьогодні мисткиня на гребені буремних хвиль сучасного життя. Її неймовірній енергетиці, працездатності та оптимізму незрідка заздять молоді. Не випадково двері скромного помешкання в Мюнхені майже не зачиняються. З усіх куточків світу, а з України й поготів, їдуть до неї на розмову, намагаючись пізнати секрети художньої майстерності, безцінний досвід мудрості життя. Проте мовлячи про секрети, варто зауважити, що їх у пані Емми ніколи й ні від кого не було. Важко відшукати людину, яка б так щедро ділилася своїм талантом з іншими, сповнюючи людські серця безмежною довірою, любов'ю, теплом і світлом навстіж відкритої душі.

Твори великої Українки перекладено багатьма мовами, за плечима доробок, навіть побіжний перелік якого вражає. Понад сорок збірок поезій, три романи (четвертий у роботі), кілька збірок оповідань та казок, понад сімнадцять тисяч картин, значна частина яких зберігається у провідних музеях світу – все це Емма Андієвська. В Мюнхені видано низку об'ємних альбомів малярства під назвою «Emma Andijewska» (1994, 1995, 1996, 1997, 1999, 2003, 2007, 2011, 2013 pp.), з передмовами відомих мистецтвознавців німецькою мовою та дублюванням англійською. Спеціально для Самбірського музею «Бойківщина» в 2016 році було написано й передано в дар понад сто картин, на основі яких у 2017 році видано чудовий альбом «Емма Андієвська». У 2019 році мисткиня подарувала Музею сучасного українського мистецтва Корсаків у Луцьку більше шести тисяч картин. Її ніколи не приваблювали ні слава, ні матеріальні блага.

Відверте зізнання – “я живу в мінус” цілковито правдиве по відношенню до затрат, які вона несе, оплачуючи з власної кишені. Однак цей мінус легко перетворюється на великий плюс для нас – численних шанувальників її таланту. Унікальні книги і картини мають магічну силу: закладена в них енергетика дає наснагу жити, творити, бути... Це так важливо – «не здаватися, а бути. Бути собою...» [2; 11.01.2016]. Ця справжність закорінена в усьому – текстах, житті, моральному імперативі, який зумовлює цілком прийнятну категоричність: «Не можу терпіти несправедливості. Без етичного первня я не існую» [2; 11.01.2016]. У нагороду за рідкісну саможертвність Господь дарує Еммі Андіївській нові сили, відкриває неймовірні сенси буття, сповнює ними неперевершені художні твори і полотна.

Мисткиня живе без оглядки на економію сил, проблеми зі здоров'ям, без обмеження потоку відвідувачів, у розмовах з якими завжди викладається до кінця, а після їх візитів з подвійною силою надолужує щедро дарований час, адже хоче «встигнути якомога більше зробити для України, дати їй те, чого не має ніхто. Дати зразки прози, поезії, казки й на цих прикладах показати: так треба писати, і без тельбухів» [2; 19.04.2014]. Досконало володіючи англійською, німецькою, французькою, російською мовами, свідомо писала й пише лише українською, не зраджуючи їй навіть у проекції на Нобеля (без сумніву, в інших випадках ця премія в неї уже була б). Проте важливішим є переконання: «Я завжди знаю, що роблю. Моє серце полетіло до них, тих пригнічених. Я з дванадцяти років за межами України. Я би могла кількома іноземними мовами писати, але... не плазую заради вічності. Все роблю, поки живу, щоби Україна існувала» [2; 7.06.2015]. Саме тому так боляче сприймає час сьогоднішній, так вперто й наполегливо продовжує відстоювати рідну Україну в своєму Слові.

До мови в пані Еммі особливе ставлення, адже це – ген нації. Письменниця розкошує у Слові, повертаючи до первнів, про які й не здогадувалися. Спростовуючи думку деяких дослідників про те, що вона грається зі словом і читачем, категорично стверджує: «Якби я гралася, не була б Еммою Андіївською. Я ніколи не граюся у своїй творчості. В мене

навіть ляльок не було» [2; 12.09.2015]. Особлива увага й повага до Слова народжуються з відповідальності, про яку говорить щиро і без прикрас: «Я дуже сумлінно перечитую. Я до себе більш прискіплива, як будь-хто. Я дуже жорстока до себе. Лаври завжди перетворюються на колючки, щойно ти захопився тими лаврами. Треба слухати тільки критику, навіть несправедливу, а не похвалу. Самокритика – з дитинства» [2; 7.08.2015]. Самоорганізація та самодисципліна Емми Андіївської як невід’ємні складники її життя не перестають дивувати. Вона твердо переконана: «Без дисципліни людини нема. Все залежить від того, хто як себе зорганізує, які пріоритети ставить у житті» [2; 26.10.2015]. Про себе ж мовить: «Мене завжди все цікавить. Я хочу максимально знати. Я багато читаю. Не знаю, чи і скільки знадобиться, але я читаю... Треба мати різні джерела інформації» [2; 26.10.2015]. Такий стиль життя виробляє особливу дисципліну думки, де кожне слово – на вагу золота, в якому стверджуються і змагають – держава, нація, народ.

На відміну від деяких митців, що називають себе емігрантами, ніколи не відчувалася такою, навіть слова цього немає в її лексиконі. Досвід еміграції, відчуття розірваності між культурами, мовами, батьківщинами – не про неї. «У мене весь світ український, бо Україна там, де ти. Ти визнаєш себе українцем – значить це Україна» [2; 4.01.2015], – зізнається мисткиня. «Бути самій собі ціллю» – радше цей девіз Ольги Кобилянської відповідає її характеру й життєвому кредо. Її стійкість і цільність поза кордонами, розривами, ностальгійними рефлексіями. «На це в мене немає часу» [2; 4.01.2015], – зауважує вона. «Нестерпна легкість буття» – в характері, що гартувався змалку. Боялася висоти – нарівні з хлопцями лазила по деревах, приковували до ліжка хвороби – навчалася екстерном, виховували «на росіянку» – стала свідомою українкою. Хвороби, що їй довелося пережити, здається, звичайній людині не під силу, та тільки не для неї. Жити всім смертям назло, бачити «вихід й там, де виходу нема» [2; 4.01.2015] – це кредо Емми Андіївської, бо «тільки дух – і кладку, і мету...». Неймовірна сила духу – в нашому розумінні, в її – цілком звична справа. Рецепт

простий – «менше жалійте себе, інших жалійте...» і «звісно ж, не давайте себе уярмлювати, будьте вільними», бо «провидіння, чи Господь Бог дарує кожній людині незміренні сили» [2; 2.03.2016], а вже від кожного залежить, як ними розпорядитися. Головне – це самоорганізація, до якої привчила себе з дитинства попри те, що жила «як Будда в палаці», адже «мама була щаслива просто від того, що живу» [2; 10.08.2014]. Озираючись на пройдений шлях, зауважить: «Якщо людина не пережила, то вона не доторкнулася до межі. Межові ситуації дають прозріння. Боже, дякую за всі випробування» [2; 26.01.2014]. Перейшовши немалий шмат життя, Емма Андієвська і сьогодні твердить: «У мене шалений дух. Я живу тільки на духові. Як смерть – то все в порядку. Я зі смертю живу з дитинства. Я спокійно до всього ставлюся» [2; 16.02.2016]. Прикладом того, як діє дух, наводить Жанну Д'арк – «це дія духу» [2; 16.02.2016].

Свій 85-літній ювілей письменниця зустріла поетичною збіркою «Маратонський біг» (2016). Дешифруючи її метафоричну назву, відверто зізнається: «це – моя біографія. Я прихапцем, прихапцем все життя. Мені ніхто не давав зосереджуватися. Я не мала часу на самовтілення... Я все життя на бігу. Я писала під час маратонського бігу» [2; 26.07.2015]. У неї справді ніколи не було часу для себе. Більш як тридцятилітня відповідальна праця на радіо «Свобода», де все розписано по хвилинах, «живий» ефір, максимальна самовіддача. Після роботи – зразкова дружина відомого літературознавця і громадського діяча Івана Кошелівця, який так представляв її Дмитру Чижевському: «Знайомтесь – моя дружина, в миру – Емма Андієвська» [2; 16.12.2014]. Чоловік, його творчо-наукова праця завжди були на першому місці в їхньому сімейному житті. Інколи ідеї дружини втілювалися в таких книгах Івана Кошелівця, як: «Розмови в дорозі до себе. Фрагменти спогадів та інше» (Мюнхен, 1985; К., 1994), «Жанна д'Арк: Літературна біографія» (К., 1997), переклад із французької роману Д. Дідро «Жак-фаталіст і його пан» (Мюнхен, 1967; 1970; 1989; скорочена версія – у ж. «Сучасність», 1968, № 5–6). За обставин, що склалися, зауважує пані Емма: «Я була Титаном, я була десятьма Титанами. Інакше два виходи – покинути його, або – загинути. Але, я була засильна, щоб загинути, а моє дане колись “так”

лишається, навіть якби я двісті разів здохла» [2; 18.05.2015]. Наразившись якось на нерозуміння та необґрунтовану критику чоловіка з приводу декількох нових текстів, Емма Андієвська вже до кінця його життя нічого не давала на прочитання, постановивши: «Не родився той, хто мені б щось визначав. Мені визначає Дух» [2; 29.06.2014]. Натомість Іван Кошелівець незрідка просив дружину бути першочитачем, враховував її слухні правки та пропозиції, хоча і не відразу. Вона ніколи не наполягала на них, пропонуючи лише як чесно виконану роботу. За свідченням Емми Андієвської, усе своє життя вона «намагалася дійти до справжнього», бо «якщо Ви самі до чогось дійшли, то Ви доторкнулися мікроном до буття, й того буття, що в нас самих. Дійсність не можна відкрити, лише – мікроскопічну чарупку її. Мені завжди хотілося дійти до сутності, до невимовного» [2; 20.07.2016]. Цю невимовність мисткиня бачить у найзвичайнісінських речах, тому так твердо переконана: «Немає збитих тем, є тільки дурні втілювачі цих тем. Якщо ти хочеш щось сказати, то обери собі найзамизганішу, найзатасканішу тему. Треба прислухатися до себе, куди тягне, щоб воно боліло. Навчіться уважно спостерігати. Треба писати, а не займатися еквілібристикою. Якщо ти пишеш, то маєш повністю стояти за цим» [2; 21.04.2016].

Постулюючи китайську мудрість про поезію як вивершення духа, зізнається: «Я живу в поезії. Для мене життя – поезія, тому я живу. Найбільше буття людське – поезія» [2; 15.11.2015]. На відміну від прози, означеної як «ходіння», поезію характеризує як «плигання, неопалиму купину, де треба перескакувати» [2; 15.11.2015]. Постійно наголошує: «дуже важливо висловити точно, щоточніше. Не вишукано формулювати, а точно – як скальпувати» [2; 15.11.2015]. Аналізуючи процес письма, своєрідність творчої лабораторії, зізнається: «Пишу дуже пришвидшено. Я хочу встигнути... А поки я можу, хочу дати заряд енергії. Кожне твориво повинно мати дуже потужний заряд енергії» [2; 8.05.2016]. Ця думка суголосна теорії мисткині про енергетичну трубу, в якій найнижчий рівень – секс, а найвищий – дух. Оскільки «людина програмувальна – вона виробляє сама себе» [2; 8.05.2016], енергія ж безлика сама по собі. Особливого значення в цьому енергетичному

полі надає чину духу. Він пронизує усе життя і творчість Емми Андіївської й постає своєрідним смисловим ключем, афористично оприявнюючись у сонетах: «Та дух – омфал, єдиний – із бусоль», «Заки – знов – Дух...», «Баця – Духа – й в пеклі – сновига», «Духа – каганець...», «Та дух – вітрила – й в пеклі – напина», «Лиш дух...», «Ще раз – про дух», «Сміється – дух», «Й кожний – Геракл, як – дух – його стопу», «Знов – краплю – дух», «Зір, – як зернина Духа – пророста», «Дух, що – буття – вітрила – надима», «Та дух – на всіх відтинках – путівник», «Дух – свою – стопу...», «А дух – і серед багон – свій фарватер» [1]. Дух дає невичерпальну енергію й наснагу жити, творити, лишатися собою у найскладніших випробуваннях долі. Палкий заклик («Будь самим собою на всіх відтинках!») знаходить логічне продовження: «Не мінятися – це значить рити носом до самого дна, щодня рити землю. Я для себе роблю, а не для когось. Хто хоче працювати на показуху, той скінчений. Я ніколи не спочивала на лаврах. Тут на лаврах спати, і раптом – все тіло у тернах...» [2; 3.10.2014].

Найбільшою пристрастю письменниці в літературній творчості є сонет, яких у неї вже кільканадцять книжок. Вишукана сонічна інструментація, унікальна метафорика, парадоксальна сполучуваність протилежностей витворюють настільки самобутнє, неповторне явище, що сьогодні варто говорити про особливий різновид цього жанру – сонет Андіївської, за її власним визначенням. Він постає як індивідуально-авторська модифікація жанру, оскільки «лишаючись вірною сонетній ідеї, поетеса мало турбується про загальноприйнятий канон (точне римування тощо), бо <...> неканонічна сама природа поетичного творення Емми Андіївської» [6, с. 40]. До цієї думки приєднується Людмила Таран: «Емма Андіївська – суцільна аномалія, ненорма. Цим вона провокує інших ... до фокусів, експериментів, неправильностей. Сонет – і не сонет. Вихор – скалки – розсипані віяла тире (сама ж собі закон!)» [8, с. 13].

Найприкметніші риси, що їх зауважують усі – екстравагантність, фантастичність, екстраординарність, поєднання тонкого гумору, інтелекту і

рішучої незалежності. На закиди про складність поетичних текстів, закодованість картин, запитання: «чи може читацька аудиторія сприймати Ваші твори без підготовки?», мисткиня відповідає щиро і відверто: «Може! Діти сприймають фантастично, бо вони не запрограмовані. А та, що не розуміє, – запрограмована» [2; 15.11.2015]. До речі, у виданій в 2013 році збірці «Бездзигарний час» авторка запропонувала цікаву жанрову модель – «лічилки» й «лічилки-поєми», які промовляють однаково серйозно як до дітей, так і дорослих, не уникаючи дитячої безпосередності.

На слухну думку Емануїла Райса: «Еммі Андієвській якимось нам не зрозумілим чином... вдалося зберегти повнотою один із найбільших скарбів кожної людини – її дитинство», збагатити його «культурою й життєвим досвідом дорослої людини і виявити її в дуже своєрідній, складній поетичній суверенній формі, що блискуче їй удалася» [7, с. 46]. В одній із наших розмов Емма Андієвська зізналася: «Дитяче в мені не заросло, воно дає мені сили бути справжньою» [2; 16.02.2016]. Досить самокритична і надвимоглива до себе, зауважить: «Я інакше бачу не тому, що я велике цабе. Кожен міг би побачити, якби не був запрограмований. Усе навколо нас – нескінченне чудо, тільки не ходи торованими шляхами. Я звертаю на нього увагу, більшість – не звертає, пробігає мимо. Я живу в чуді. Я – самотник... Світотворення в межах кімнати, не треба далеко йти. Навколо – чуда... Я всім своїм єством хочу передати ці чуда, що довкола нас, це незміренне. Те, що по-справжньому проходить крізь свідомість, – цей досвід залишається. Викристалізовується з довколишніх речей. Це ще змалку» [2; 20.07.2016].

На влучне спостереження Богдана Бойчука: «Андієвська не є ані авангардистом, ні експериментатором. Її, радше, полонить вивершування всіх аспектів поетики <...>, а її інструментарієм є мова, на якому вона грає з феноменальною віртуозністю» [4, с. 87]. Цю особливість акцентує і відомий учений Іван Фізер: «поезію Андієвської творить її мова» [9, с. 171]. Письменниця розкошує у слові, вигранює його різцем справжнього Майстра,

створюючи «синкретичний, поліфункціональний контекст» (А. Мойсієнко), насичує метафорикою, «поданою крізь призму *сюрреалістичного* бачення» (Л. Тарнашинська). Але, «сюр-несюрреалістичне письмо поетеси, яке пов'язане з потоком свідомості, – зауважує молодий дослідник Ігор Астапенко, – вимагає відповідного потоку мови. Кожне наступне слово є несподіваним, бо витікає зі сфери ірраціонального, емотивного, що своєрідно комп'ютероване розумом, оскільки за її твердженням: “мозок повинен постійно працювати як комп'ютер, накопичувати необхідну інформацію, адже людині, митцеві ніколи не відомо що саме й коли знадобиться. Просто воно повинно бути, а якщо знадобиться – мимоволі дістати з глибин своєї пам'яті”. Неповторність лексики поетичного деміурга-Андієвської – в «очудненні» українських слів і поверненні прапервісної семантики мови. Із ресурсів своєї пам'яті, підсвідомого поетеса явила стільки невідомих сучасним українцям слів, що доводиться дошукувати етимологічні сутності або вбачати «чисті ідеї» згадуваних речей. Очевидно, тому поезія Емми Андієвської не підлягає наслідуванню, для якого потрібно мислити настільки ж неординарно, мати такі ж глибокі знання.

Слово для поетеси – багатофункціональний код, який у структурі вірша – самостійно та в сполучі з іншими кодами, зумовлює його поліфонічність і полісемічність» [3, с. 21]. Не менш оригінальною у мовній площині є синтаксична структура текстів Емми Андієвської. Часте використання тире своєрідно залучає читача до співтворчості, спонукає домислювати те, що було закладено автором у задумі, продукувати власну варіативність тексту з новими модусами пізнання й осяяння.

Невписуваність у різні групи¹ та *сюр-и* оригінально стверджується в метатексті письменниці, де досить виразно окреслено творчо-світоглядні засади. Ще змалку збунтувалася вона проти всього, що заганяє людину в певні рамки чи стандарти. Її поетичний дебют – збірка «Поезії» (1951) був настільки блискучим,

¹ Див.: Гнатюк М. М. Про Емму Андієвську та маркетинговий бренд «Нью-Йоркська група». *Проблеми сучасного літературознавства. Зб. наук. праць. Вип. 23.* Одеса, 2016. С. 117–127.

що Володимир Державин порівнював його з дебютом Павла Тичини та Артюра Рембо, критики називали першим українським сюрреалістом, а за малярський талант – «українським Далі». Надреальне, інтуїтивне письмо і живопис мисткині синтезують у собі європейський досвід та українську органіку.

З приводу сюрреалізму, в пані Емми на це, як і на будь-яке інше явище, свій погляд: «У п'ятдесят п'ятому вийшли мої “Подорожі” – перші шістнадцять новелет, такі трошки сюр- і не сюр-, бо сюрреалізм Емми Андієвської трошки інакший, ніж загальний. Це насамперед ідеться про не автоматизм, а треба виписати речення так, щоб воно було речення без тельбухів, як нас призвичаювали писати, українців. Одне речення, а тоді щось там... час, вічність... Можна про все писати: і про вічність, і про час, але треба так писати як ніхто, а як ти так переварюєш лише жуйку, то нецікаво. Нецікаво, непотрібно і ліпше б, якщо ти жінка, – народжувала б дітей, а якщо чоловік, – то звитяги всякі робив» [5, с. 189]. Продовжуючи, зауважить: «Я не могла б написати “Геростратів”, якби я думала, що тільки ось вирву свої кишки і увічнюся. Саме тому я написала “Геростратів”. Вони ще не прочитані, але колись прочитають. “Роман про добру людину”, “Роман про людське призначення” – це те, що хотів Гоголь написати, тільки зворотньо: він кон'юнктував, а я не кон'юнктуру. Він хотів вічності, поїхав з України, а росіяни вкрали душу. Ці два романи – це пісня, поема про українську людину, а тому нікому не треба ні там, ні тут. І тому я пишу, вже тридцять шість творів видала, все за свої кошти, все роздається. Мені ніхто за це... “Ах, так погано... Я можу писати, тільки коли тиша...”. Я... Я мушу в бігу писати, бо я тридцять вісім років мусила заробляти на те, щоб у кінці місяця можна було за це помешкання заплатити ...» [5, 189–190].

Далека від повчальних настанов і моралізаторства радить, спираючись на власний досвід: «Треба жити для інших, щоб кожен побачив, зрозумів, почав черпати енергію на несосвітенне – треба тільки мати відвагу й сильний дух. Оце і все» [2; 16.02.2016]. Здається, те «несосвітенне» і визначає неповторність, унікальність Емми Андієвської, яка є марафонським бігуном і

жінкою, яка «сама біжить крізь буття» [2; 8.09.2017]. Небесне провидіння, яке дарує пані Еммі сили й натхнення, на її щирій подив – «велика Божа ласка, за яку безмежно вдячна Всевишньому» [2; 8.09.2017]. За двадцять років нового тисячоліття нею видрукувано 19 поетичних книг. До збірок «Міста-валети» (2012), «Бездзигарний час» (2013), «Шухлядні красвиди» (2015), «Маратонський біг» (2016), «Щодення: перископи» (2017), удостоєних у 2018 році Шевченківської премії, додалися нові – «Дутики» (2018) та «Фарос» (2019). На робочому столі мисткині лежать рукописи збірки «Курбети» і книги сонетів з оригінальною потрійною назвою – «Перевали», «Нитяний міст», «Полювання з хортами», що їх попри біль у пальцях невтомно передруковує на друкарській машинці, аби згодом передати до видавництва. На стадії завершення рукопис найновішої збірки сонетів – «Сенси криниць». Подивовуючись титанічній працездатності й невтомності неймовірної Емми Андієвської, в якій для «перепочинку» поперемінна робота з ручкою і пензлем у руках, на сон – максимум три години, зрозумілим стає її щире зізнання: «Усе моє життя – це біг наввипередки зі смертю, однак не із боязні бути переможеною, а тільки із бажання висловити все не висловлене, ще так багато хочеться сказати...» [2; 8.09.2017]. Вчитуємося у ці сокровенні зізнання й намагаємося якомога глибше пізнати оту «несосвітєність» творчості неперевершеної Емми Андієвської, унікальну природу й магнетизм її людського і мистецького обдарування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андієвська Е.* Маратонський біг: сонети. Післямова І. Астапенка. Київ: Люта справа, 2016. 300 с.
2. *Андієвська Е.* З телефонних розмов із Мирославою Гнатюк. – 4.01, 26.01, 20.02, 29.03, 19.04, 29.06, 10.08, 3.10, 16.12. – 2014 р.; 9.01, 14.02, 8.03, 26. 04, 18.05, 7.06, 26.07, 7.08, 12.09, 26.10, 15.11. – 2015 р.; 11.01, 16.02, 2.03, 21.04, 8.05, 20.07. – 2016 р.; 11.06, 8.09, 23.10. – 2017 р.
3. *Астапенко І.* Археологія поетичного тексту Емми Андієвської : монографія. Saarbruken: LAP Lambert Academic Publishing, 2017. 84 с.
4. *Бойчук Б.* Фантасмагоричний портрет Емми Андієвської. *Слово і час.* Київ, 2000. № 1. С. 87–89.
5. *Гнатюк М.* Спасове яблуко Емми Андієвської. AD FONTES! Із виступу Емми Андієвської перед студентами Інституту філології 19 квітня 2010 р. «Сві-й-танок». Вип. 6. Київ, 2011. С. 186–203.

6. Мойсієнко А. Напруга, що сприймається як стиль або Архітектурні ансамблі Емми Андієвської. *Жінка як текст*. Київ: «Факт», 2002. С. 40–49.
7. Райс Е. Поезія Емми Андієвської. *«Сучасність»*. Мюнхен, 1963. № 2. С. 43–51.
8. Таран Л. Емма Андієвська. *Жінка як текст*. Київ: «Факт», 2002. С.11–13.
9. Фізер І. Емма Андієвська (1931). *Поza традиції: Антологія української модерної поезії в діаспорі*. Київ, Торонто, Едмонтон, Оттава, 1993. С. 170–172.

REFERENCES

1. Andiiivska, E. (2016). *Maratonskyi bih: sonety*. Pisliamova I. Astapenka. Kyiv: Liuta sprava, 2016. 300 s.
2. Andiiivska, E. (2014-2017). *Z telefonnykh rozmov iz Myroslavoii Hnatiuk*. – 4.01, 26.01, 20.02, 29.03, 19.04, 29.06, 10.08, 3.10, 16.12. – 2014 r.; 9.01, 14.02, 8.03, 26. 04, 18.05, 7.06, 26.07, 7.08, 12.09, 26.10, 15.11. – 2015 r.; 11.01, 16.02, 2.03, 21.04, 8.05, 20.07. – 2016 r.; 11.06, 8.09, 23.10. – 2017 r.
3. Astapenko, I. (2017). *Arkheolohiia poetychnoho tekstu Emmy Andiiivskoi* : monohrafiia. Saarbruken: LAP Lambert Academic Publishing, 2017. 84 s.
4. Boichuk, B. (2000). *Fantasmahorychnyi portret Emmy Andiiivskoi. Slovo i chas*. Kyiv, 2000. № 1. S. 87–89.
5. Hnatiuk, M. (2011). *Spasove yabluko Emmy Andiiivskoi. AD FONTES! Iz vystupu Emmy Andiiivskoi pered studentamy Instytutu filolohii 19 kvitnia 2010 r. «Svi-y-tanok»*. Vyp. 6. Kyiv, 2011. S. 186–203.
6. Moisiienko, A. (2002). *Napruha, shcho sprymaietsia yak styl abo Arkhitekturni ansambli Emmy Andiiivskoi. Zhinka yak tekst*. Kyiv: «Fakt», 2002. S. 40 – 49.
7. Rais E. (1963). *Poeziia Emmy Andiiivskoi. «Suchasnist»*. Miunkhen, 1963. № 2. S. 43–51.
8. Taran, L. (2002). *Emma Andiiivska. Zhinka yak tekst*. Kyiv: «Fakt», 2002. S. 11 – 13.
9. Fizer, I. (1993). *Emma Andiiivska (1931). Poza tradytsii: Antolohiia ukrainskoi modernoi poezii v diiaspori*. Kyiv, Toronto, Edmonton, Ottava, 1993. S. 170 – 172.

АННОТАЦИЯ

Мирослава Гнатюк. В творческой мастерской Эммы Андиевской

Нарратив о творческих практиках открывает персональную историю одной из самих выдающихся личностей современности, “женщины-эпохи” (как её часто называют), писательницы и художницы Эммы Андиевской. В исследовании рассмотрены мировоззренческие и эстетические основы творчества, репрезентированные художницей в режиме телефонного общения с автором статьи. Проанализировано специфику творческой лаборатории, размышления о месте и роли писателя в современной жизни, особенности художественного письма. Авторская индивидуальность представлена на фоне исторической эпохи, в разных формах внетекстовых и внутритекстовых реляций. Ключевым понятием аналитического дискурса выступает автоматотекстуальность. Объединительным принципом построения образа личности и образа действительности является эстетический элемент, где художественный текст и документ составляют органическое единство.

Родилась Эмма Андиевская 19 марта 1931 года в г. Сталино. В связи с тяжелой болезнью ребёнка семья переехала в Вышгород (1937), а вскоре – в Киев (1939), где их настигла война. В 1943 г. экаведисты убили отца – известного химика-изобретателя, чтобы его изобретения не достались немцам. Боясь расправы над семьёй, мать с малолетними детьми отправилась через фронты, под огнём канонад на Запад. Двенадцатилетней девочкой Эмма оказалась в Германии, где училась в немецкой школе для мальчиков. В 1957

году закончила Український свободний університет за спеціальностями філософія і філологія, захитив у Владимира Державина магістерську роботу на тему “Исследования основоположных вопросов новейшей украинской метрики”. Вместе с семьёй переехала в Нью-Йорк, где в 1959 году вышла замуж за литературного критика, эссеиста, писателя Ивана Кошелівца, с которым прожила всю жизнь до смерти мужа. После бракосочетания супруги вернулись в Германию, в Мюнхен, где и сегодня проживает художница. Длительное время (с 1959 по 1995 гг.) работала на радио «Свобода» диктором, сценаристом, режиссёром, редактором украинского отдела.

Несмотря на вынужденную оторванность от родной земли, невозможность продолжительное время посещать Украину, Эмма Андиевская всю жизнь хранит преданную, трепетную любовь к языку, культуре, истории родного народа, отдаёт все силы и здоровье на саможертвованное служение им верой и правдой. Благодаря её творчеству Украину знают и уважают во всём мире, картины художницы хранятся в ведущих музеях на всех континентах. Она открыта миру и мир открыт ей. Произведения великой Украинки переведены на многие языки, за спиной наследие, даже беглый перечень которого поражает. Более сорока сборников поэзий, три романа (четвёртый в работе), несколько сборников рассказов и сказок, более семнадцати тысяч картин – всё это Эмма Андиевская. Полифоническое творчество художницы изумляет своей особой энергетикой, дисциплиной мысли, где каждое слово – на вес золота. Его магия – в глубоком интеллектуальном содержании, рождённым мощным духовным потенциалом.

Ключевые слова: автор, текст, биография, письмо, дух, поэзия, миротворение, художественное мышление.

ABSTRACT

Myroslava Gnatjuk. In the creative workshop by Emma Andijewska

The narrative on creative practices reveals a personal history of one of the most prominent figures of modern times, an «epoch-woman” (as she is often called), writer and painter Emma Andijewska. The article deals with world out-look and aesthetic principles creative work, representation artist during the telephone association with author this article. We analyzed specifics of creative laboratory, reflections on the place and role of the writer in modern life, peculiarities of artistic writing. The author’s individuality appears on the background of the historical era in various forms of out-textual and intra-textual relations. The key concept of analytical discourse is autometatextuality. The unifying principle of building an image of personality and an image of reality is an aesthetic element where a fictiontext and a document form a natural unity.

Thanks to her art, Ukraine is known and respected all over the world, and her paintings are stored in the leading museums across all continents. She is open to the world and the world is open to her. The literature works of the great Ukrainian have been translated into many languages and even their general list is impressive. More than forty poetry books, three novels (the fourth is in the work), several books of stories and tales, more than seventeen thousand paintings — they are all created by Emma Andijewska. The polyphonic art of the artist and writer impresses with unique energy and mind discipline, where every word is worth its weight in gold. Its magic relies on a deep intellectual sense arising from powerful spiritual potential.

Key words: author, text, biography, written, spirit, poetry, worldcreation, artistic thinking.

Стаття надійшла до редакційної колегії 3.09.2019 р.

Рекомендована до друку 21.10.2019 р.